

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради
Бердянського державного
педагогічного університету

№ 1 від 27___серпня_____ 2025__ року

УСНОІСТОРИЧНА ПРАКТИКА

ПРОГРАМА

обов'язкового компоненту

підготовки здобувачів I рівня вищої освіти

Спеціальність: 014 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Галузі знань 01 Освіта / Педагогіка

**Освітньо-професійна програма: «СЕРЕДНЯ ОСВІТА (ІСТОРІЯ ТА
ПРАВОНАВСТВО)»**

освітня кваліфікація: бакалавр середньої освіти

Запоріжжя 2025

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: доктор історичних наук, професор кафедри історії та філософії Константінова В.М., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та філософії Антощак М.М.

Обговорено та рекомендовано методичною радою Бердянського державного педагогічного університету «27» серпня 2025 року, протокол № 1.

ЗАВДАННЯ ТА ЦІЛІ ПРАКТИКИ

Основними завданнями усноісторичної практики – поглиблення і закріплення теоретичних знань з метою всебічного застосування в процесі наукової діяльності. Завданнями практики також є:

- розвиток креативності;
- оволодіння сучасними формами організації, методами, знаряддями праці в галузі майбутньої професії, формування у них професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних виробничих умовах;
- стимулювання інтересу здобувачів до науково-дослідної роботи в галузі усної історії, історичної пам'яті, психології;
- виховання у здобувачів потреби систематично поповнювати свої знання і творчо застосовувати їх на практиці.

Під час проходження практики здобувачі повинні виявити рівень володіння наступними професійними **уміннями**:

- вивчити практичні особливості методу Oral history;
- закріпити отримані знання з історії України в контексті формування світогляду відповідального громадянина, толерантної людини, фахівця, який здатен формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення існуючих та продукування нових підходів до вивчення історії та культури України;
- на основі знань історичних наук, суспільствознавчих дисциплін проводити аналіз й узагальнення історичного матеріалу;
- розробити план проведення усноісторичного інтерв'ю;
- скласти тематичний запитальник інтерв'ю;
- володіти методичними прийомами проведення усноісторичного інтерв'ю;
- застосовувати методику аналізу та критики усноісторичних джерел;
- вирішувати проблеми достовірності та репрезентативності історичних наративів;
- самостійно інтерпретувати зміст отриманих матеріалів;
- оформити документацію щодо проведеного інтерв'ю;
- презентувати результати інтерв'ю.

Цілі практики.

Навчальні:

- формувати у здобувачів психологічну готовність до проведення наукової роботи;
- інтегрувати історичну освіту, науку й передову практику;

- актуалізувати, поглибити й закріпити теоретичні знання з метою всебічного застосування їх у процесі науково-педагогічної діяльності;
- формувати вміння готувати й проводити різні види інтерв'ю, застосовувати різноманітні методи;
- розвивати вміння й навички перспективного й поточного планування наукової діяльності;
- навчити здобувачів успішно розв'язувати науково-педагогічні завдання;
- оволодіти сучасними методами й формами Oral history;
- формувати вміння складати транскрипт інтерв'ю;
- поглибити зв'язок теоретичних знань із практичною роботою з джерелами, використовувати їх у розв'язанні конкретних наукових завдань;
- закріпити й поглибити знання, набуті під час вивчення здобувачами історичних, правознавчих дисциплін та дисциплін психолого-педагогічного циклу;
- формувати потребу в самоосвіті та самовихованні;
- сформувати у майбутніх учителів педагогічні вміння й навички, зокрема, планування й проведення науково-дослідної роботи,;
- сприяти подальшому розвитку й поглибленню у здобувачів знань, прагнення вдосконалювати свої знання з метою їх творчого застосування в теорії та практиці навчання й виховання учнів.

Наукові:

- поглибити теоретичні знання здобувачів та сформувати творчий підхід до науково-педагогічної діяльності на основі виконання індивідуальних завдань та вивчення кращих практик;
- залучити здобувачів до науково-дослідної роботи;
- апробувати застосування здобувачами різних форм, методів і прийомів роботи, які б активізували їх науково-дослідний потенціал;
- стимулювати інтерес у здобувачів до науково-дослідної роботи в галузі усної історії, психології, методики викладання історії та правознавства;
- формувати творчу індивідуальність майбутнього педагога, його професійно-педагогічну спрямованість.

Виховні:

- формувати у здобувачів професійно значущі якості особистості майбутнього вчителя, позитивне ставлення до науки;
- розуміння необхідності самоосвіти й самовиховання;
- виховувати у здобувачів стійкий інтерес і любов до професії вчителя;
- розвивати здібності комунікації.

Професійні:

формуванню у здобувачів професійні уміння й навички: правильно визначати вид інтерв'ю, їх організаційну структуру залежно від мети, змісту, вікових, гендерних особливостей респондента; обґрунтовано добирати організаційні форми, методи й засоби проведення інтерв'ю; формулювати мету інтерв'ю; робити аналіз інтерв'ю;

- удосконалити уміння вести супровідну документацію та складати запитальник;
- навчити планувати та організовувати робочий час, здатність працювати з респондентами.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі повинні набути відповідних **компетентностей** та демонструвати **програмні результати навчання**:

Вправність мислення

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 2. Здатність робити смислові узагальнення та висновки, виявляти в інформаційних даних і концептах хиби й вразливі місця, суперечності та неповноту аргументації.

ЗК 3. Готовність до пізнання нового і неперервного навчання, до опанування нових знань та стратегій/способів мислення.

ЗК 4. Здатність до безперервного та активного навчання, самоосвіти, постійного підвищення кваліфікації

Розвиненість рефлексії

ЗК 5. Здатність відрізнити суб'єктивні, спонтанні складові суджень від об'єктивних і аргументованих, вміти надавати перевагу останнім.

ЗК 6. Критичність та самокритичність мислення.

Інтелектуальна комунікація

ЗК 7. Навички публічного мовлення, здатність ясно та виразно висловлюватися в процесі комунікації.

ЗК 8. Здатність визначати, формулювати та розв'язувати проблеми, аналізувати соціально-значущі процеси та приймати обґрунтовані рішення

ЗК 9. Здатність вдосконалювати власне навчання і виховання, включно з розробленням навчальних і дослідницьких навичок

Мовно-текстологічна здатність

ЗК 10. Аналіз та інтерпретація гуманітарного тексту: здатність виокремити та відтворити смислову структуру тексту, оцінити послідовність та валідність аргументації, виділити продуктивні ідеї.

ЗК 13. Здатність використовувати (усно і письмово) державну мову в усіх сферах суспільного життя, читати фахову літературу іноземною, зокрема англійською мовою.

Особиста ціннісно-вольова налаштованість

ЗК 14. Здатність життєво й фахово реалізовувати себе на основі ціннісно-світоглядних надбань людства (зокрема сприйняття людини не як засобу, а як

цілі й цінності), що нерозривно поєднана з навичками критичного мислення, опануванням і обстоюванням громадянських чеснот і прав, соціальною.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності

СК 4. Критичне усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами у минулому та сучасності.

СК 5. Здатність розвивати в студентів критичне мислення

СК 6. Критичне усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах.

СК 7. Розуміння соціальних функцій історика, можливостей використання історії та зловживання історією.

СК 8. Здатність спілкуватися державною мовою, рідною мовою та однією з іноземних мов із використанням термінів і методик, прийнятих в фаховому середовищі.

СК 9. Знання, вміння і навички опрацювання наукових та інформаційних джерел й використання інформаційно-пошукових інструментів, таких як: бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи та посилання на електронні ресурси.

СК 10. Здатність виявляти і опрацьовувати належним чином джерела інформації (бібліографії, документи, етнографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.) для реалізації науково-дослідних проектів.

СК 11. Знання та вміння використовувати різноманітні методи виявлення та опрацювання історичних і археологічних джерел, зокрема, інструментарій спеціальних історичних дисциплін, новітні комп'ютерні технології для пошуку та обробки історичних або пов'язаних із ними даних.

СК 12. Усвідомлення особливостей розвитку людства у дописемний період його історії та володіння базовими принципами і навичками дослідження даного періоду на емпіричному й теоретичному рівнях.

СК 13. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання з гуманітарних дисциплін, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 14. Вміння коментувати, аотувати або редагувати тексти і документи відповідно до певних критеріїв; представити.

СК 15. Знати і володіти на фаховому рівні методами викладання історії та суміжних дисциплін у загальноосвітніх навчальних закладах різних типів.

СК 16. Здатність здійснювати відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів.

Програмні результати навчання (ПР)

ПРН 1. Знати основи методики викладання історії в загальноосвітніх навчальних закладах

ПРН 2. Вміти використовувати набуті знання для вирішення завдань своєї професійної діяльності

ПРН 3. Вміти викладати історію в середніх навчальних закладах

ПРН 4. Демонструвати здатність до самонавчання і продовження професійного розвитку

- ПРН 5. Аналізувати найважливіші факти, події та процеси історичного минулого українського народу і людства загалом
- ПРН 6. Розуміти основні тенденції історичного розвитку в конкретні історичні періоди
- ПРН 7. Розвивати здатність відтворювати наукову хронологію, періодизацію і характеристики основних етапів вітчизняної та всесвітньої історії
- ПРН 8. Вміти знаходити необхідний фактичний матеріал для конкретного історичного дослідження
- ПРН 9. З'ясувати взаємозв'язок між історичними подіями, явищами, процесами та демонструвати змістовні думки, обґрунтовані положення і висновки про них
- ПРН 10. Аналізувати інформацію та вміти інтерпретувати її з різноманітних джерел
- ПРН 11. Вміти обґрунтовувати вибір методики опрацювання речових джерел і текстів
- ПРН 12. Аналізувати відмінності в історіографічних поглядах різних періодів та у різних контекстах
- ПРН 13. Демонструвати навички професійного спілкування з використанням наукових термінів, прийнятих у фаховому середовищі
- ПРН 14. Аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії
- ПРН 15. Вміти визначати взаємозалежності глобалізаційних процесів і міжнаціональних та міжетнічних відносин
- ПРН 16. Аналізувати життя та діяльність конкретних людей у контексті їхньої історичної доби
- ПРН 17. Розуміти проблему дослідження з використанням відповідних джерел і бібліографії, аналізуючи та надаючи критичну і розповідну форму отриманим знанням
- ПРН 18. Використовувати досягнення інших гуманітарних наук для вирішення актуальних проблем історії та археології
- ПРН 19. Аналізувати значення культурного спадку для розвитку людства в цілому та окремих спільнот
- ПРН 20. Аналізувати діяльності осіб, спільнот та структур у конкретні історичні епохи
- ПРН 21. Використовувати здобутки наукових шкіл при вирішенні актуальних проблем історії
- ПРН 22. Демонструвати самостійність і відповідальність при виконанні функціональних обов'язків.

План проходження практики

№	Зміст
1.	Організаційне заняття. Ознайомлення здобувачів із завданнями та змістом практики. Обговорення змісту та організаційного плану роботи.
2.	Розподіл практикантів на робочі групи. Ознайомлення з методикою майбутньої роботи, порядком ведення документів.

3.	Практична робота: <ul style="list-style-type: none"> • пошук респондентів; • вибір виду та теми інтерв'ю; • укладання запитальників; • підготовка до проведення інтерв'ю; • проведення інтерв'ю; • транскрибування інтерв'ю; • впорядкування документів щодо проведеного інтерв'ю (щоденник, угода з респондентом тощо); • підготовка до представлення результатів роботи.
4.	Виконання індивідуальних завдань з метою надбання здобувачами умінь та навичок самостійного розв'язання наукових завдань.
5.	Перевірка напрацьованих матеріалів.
6.	Підсумкова конференція.
Разом	

ОСОБЛИВОСТІ ПОШУКУ РЕСПОНДЕНТІВ

У найбільш узагальненому вигляді методів пошуку респондентів може бути три: приватний, інституційний та архівно-документальний. Найбільш розповсюдженим – «приватний» шлях пошуку респондентів через особисті зв'язки, зокрема, метод «снігового кому» – коли перші інформанти (або навіть сам дослідник) допомагають знайти інших з кола своїх друзів чи знайомих.

Інституційний метод передбачає звернення дослідника до певного кола організацій, органів, об'єднань чи установ. Ними можуть бути: громадські й профспілкові організації, спілки та товариства, професійні об'єднання й товариства, фонди, газети, журнали, радіо й телебачення тощо.

Архівно-документальний метод є доречним тоді, коли архівні документи з тематики дослідження містять певні відомості стосовно інформантів як учасників подій, що висвітлюються в цих матеріалах. Під час пошуку респондентів слід враховувати те, що завдяки зверненню до різного роду інституцій дослідник може знайти так званих «професійних свідків» – людей, чії оповіді давно й заздалегідь є продуманими, структурованими й апробованими на різноманітних зустрічах, засіданнях й громадських заходах, на протипагу «пересічним свідкам», тобто тим, хто до моменту появи дослідника не мав можливості – чи бажання – відтворити й артикулювати свій досвід публічно. Крім того, може бути помітний великий вплив інституціональної комунікації на формування певної загальної схеми в оповіданнях «професійних свідків» однієї й тієї ж організації, наявність схожих і часом ідентичних тем, сюжетів і навіть конкретних ситуацій.

Слід враховувати, що респонденти можуть бути «типовими представниками», «маргіналами», представниками «екстремального типу», «видатними особистостями».

Крім очевидної відповідності загальній концепції дослідження, вибір респондентів обумовлюється питаннями, які дослідник вирішує висвітлити/пояснити/проаналізувати за допомогою усноїсторичних свідчень. Якщо таким питанням є відтворення чи реконструкція певної ситуації чи

конкретної події, а також вивчення досвіду їх «переживання», тоді вибір респондентів диктується наявністю безпосередніх свідків цих явищ чи подій. Цих свідків дослідник визначає генеральною сукупністю «мнемонічного співтовариства» й обирає за допомогою певного набору характеристик.

У тому випадку, коли дослідницький інтерес спрямований на вивчення історичної пам'яті, її структур, конструкцій, каналів трансляції, співвіднесення офіційного дискурсу й особистісного досвіду, характерними ознаками вибору респондента можуть стати й інші, більш широкі показники. Але в кожному випадку слід пам'ятати, що за будь-яких дослідницьких завдань, які обумовили необхідність використання усної історичної свідчення, неминуче виникає проблема узагальнення результатів дослідження, а саме – співвіднесення індивідуального досвіду людини й історичного процесу в його найширшому розумінні. Цілком зрозуміло, що всіх потенційних свідків чи носіїв історичної пам'яті опитати неможливо, тому перед тим, як перейти до вирішення питання пошуку респондентів, необхідно визначити вибірку сукупність респондентів з метою подальшого обґрунтування висновків щодо перенесення результатів аналізу певного масиву інтерв'ю на рівень загальних історичних процесів, іншими словами – довести репрезентативність запланованих до запису усних історій.

ТИПИ ІНТЕРВ'Ю

Можливо виділити наступні типи інтерв'ю: наративне, напівструктуроване, структуроване та біографічне.

Наративне інтерв'ю – (narrative – оповідь, розповідь) вільне інтерв'ю, яке має вигляд розповіді про своє життя без втручання інтерв'юера, котрий задає лише загальну спрямованість оповіді, що очікується. Передбачається, що під час вільного викладу в пам'яті оповідача асоціативно впливають у першу чергу ті епізоди і моменти, котрі мають найбільшу суб'єктивну цінність, що дозволяє виявити смислоутворюючі моменти конструювання його біографічної оповіді¹.

Напівструктуроване інтерв'ю – інтерв'ю, яке складається з тематичних блоків (зокрема, прикладом тематичних блоків можуть бути укладені запитальники²) і містить перелік обов'язкових аспектів, стосовно яких необхідно отримати інформацію.

Структуроване інтерв'ю – проводиться згідно розробленого запитальника.³

Біографічне інтерв'ю – є різновидом напівструктурованого інтерв'ю, де тематичні блоки відповідають послідовності життєвих циклів індивіда⁴: «дитинство», «школа», «одруження», «робота» тощо.

ПІДГОТОВКА ІНТЕРВ'Ю

¹ Чоп В. М., Лиман І. І. «Вольный Бердянск» : місто в період анархістського соціального експерименту (1918–1921 роки). Запоріжжя : РА «Тандем-У», 2007. С. 460-463.

² [Усна історія Степової України](#) / Запорізький край. Запоріжжя : АА Тандем, 2008. Т. 1. С. XXXIX-LIII.

³ Селяни і місто : феномен сприйняття урбанізаційних процесів у селянській традиції (матеріали історико-археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упорядник В. М. Константинова. К., 2012. С. 7-8;

⁴ [Усна історія Степової України](#) / Запорізький край. Запоріжжя : АА Тандем, 2008. Т. 1. С. 2-4.

Після вирішення питання, яким має бути вид інтерв'ю та кого саме інтерв'юватиме дослідник, важливо продумати послідовну схему проведення бесіди. Схема проведення інтерв'ю є певною мірою схожою, й першим кроком, який слід передбачити під час її складання, стане встановлення контакту з респондентом. Першу зустріч або телефонну розмову бажано присвятити розповіді про тематику й основні питання дослідження, ознайомленню з необхідними для підписання документами (угодою), обов'язковому інформуванню респондента про те, в який спосіб були отримані контакти та попередня інформація про самого респондента, поясненню того, що на практиці інтерв'ю триває достатньо довго (2-3 години). Крім того, необхідно узгодити час і місце проведення інтерв'ю, які мають бути зручними в першу чергу для інформанта, тим самим надаючи йому час для підготовки.

Такий перший контакт можна встановлювати як під час особистої зустрічі (у разі попереднього «пілотного» спілкування), так і за допомогою інших способів зв'язку, зокрема, телефоном, zoom.

Інформувати респондента про цілі й завдання проекту на початку самого інтерв'ю (якщо першої зустрічі для попереднього знайомства не було) слід лаконічно, для того щоб «не заморозити» та не сковати респондента, а створити дружню й відкриту для довірливої розмови атмосферу.

Наступний крок у плануванні як біографічного, так і проблемного інтерв'ю слід присвятити формулюванню першого запитання. Очевидно, що в проблемних інтерв'ю перше запитання повинно будуватися навколо теми дослідження, але в термінах не суто наукових, а більш простих й зрозумілих респонденту. Взагалі, протягом всього інтерв'ю досліднику слід утримуватися від позиції «всезнаючого слухача», експерта, арбітра, чи, того гірше, пропагандиста й провідника якихось ідей – політичних, національних, релігійних тощо – навпаки, треба намагатися якомога більше мінімізувати власну «присутність» і вплив на інформанта. Зрозуміло, що абсолютне «виключення» інтерв'юера з ситуації інтерв'ю неможливе, але слід робити все задля запобігання свідомої провокації чи акцентуації розмови.

У разі проведення біографічного інтерв'ю бажано не підказувати респондентові ніякої «об'єктивної» початкової точки оповідання, як то: «розкажіть, будь ласка, свою біографію з моменту народження», «розкажіть, будь ласка, з того моменту, як Ви себе пам'ятаєте» тощо. Навіть слово «біографія» бажано замінити на «історію Вашого життя», й наголосити на її унікальності й важливості для слухача.

У випадку неструктурованого відкритого нарративного інтерв'ю заздалегідь сформульовані питання відсутні. При проведенні напівструктурованого та структурованого інтерв'ю складається запитаньник. Загальні рекомендації щодо складання запитальника мають наступний вигляд⁵.

⁵ Трансформації релігійності в умовах полікультурного регіону (матеріали археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упорядник І.І. Лиман. Запоріжжя : АА ТанDEM, 2011. С. 20-23.

У разі біографічного інтерв'ю всі заплановані питання бажано звести до певних тематичних блоків, які потім розташувати за хронологічним принципом.

Запитання, що повинне «ввести» респондента до певної теми, бажано робити відкритим, тобто таким, де можливі варіанти відповіді на які не містяться в самому його формулюванні.

Наступні питання в межах кожного тематичного блоку можуть бути спрямованими як на отримання конкретної відповіді («У якому році Ви закінчили школу»), так і на стимулювання подальших асоціацій чи здогадок про певну ситуацію, подію, відрізок життя («Розкажіть, будь ласка, про Ваших шкільних друзів та вчителів»).

У разі проблемного інтерв'ю структура запитальника обумовлена межами бажаного «заглиблення» в тему, тобто ступенем її деталізації, а також наявністю суміжних чи паралельних сюжетів вивчення. У цьому випадку дотримання хронологічної послідовності підтем не є обов'язковим. Очевидно, що всі питання не повинні вмещувати декларацій певних ідей, настанов чи уподобань дослідника.

ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОВЕДЕННЯ ІНТЕРВ'Ю

Вибір техніки, за допомогою якої фіксується (записується) інтерв'ю, частіше за все залежить від самого дослідника, рідше – від організації, що є ініціатором проєкту. Сучасний асортимент аудіо- й відеотехніки є настільки різний, що її опис і рекомендації стосовно використання тієї чи іншої марки потребує спеціальних технічних знань і окремої публікації. Зазначимо лише те, що в проєктах, які існують і сьогодні, запис інтерв'ю проводиться як за цифрової апаратури, а також на аудіо- та відеоносії.

Очевидною є перевірка перед кожним інтерв'ю технічного стану апаратури й мікрофонів, наявності, зокрема, додаткового комплекту батарейок. Під час безпосереднього запису бажано працювати з двома мікрофонами – як для інформанта, так і для дослідника, а також стежити за якістю запису. В процесі підготовки варто звернути увагу на традиційні способи фіксації інформації (олівець, блокнот тощо), які допомагають інтерв'юєру записувати необхідні блоки, які вимагають уточнення та заглиблення в ході проведення інтерв'ю.

ОФОРМЛЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЇ

До складу рекомендованої супровідної документації входять:

- 1) щоденник інтерв'ю;
- 2) коротка біографія респондента;
- 3) підписаний респондентом договір-угода на проведення, зберігання й подальше використання інтерв'ю (Додаток);
- 4) паспортний лист інтерв'ю.

В щоденнику подається в довільній формі інформація про респондента (описуються шляхи його пошуку тощо); місце й час проведення інтерв'ю; відомості про техніку, що використовувалася під час інтерв'ю, а також тип зберігання тексту інтерв'ю – відкритий, частковий, закритий чи анонімний; опис умов проведення інтерв'ю та його особливості.

Типи зберігання й доступу (тут мова йде про доступ до аудіо- чи відеозапису інтерв'ю) слід роз'яснити респонденту додатково. Так, частковий тип доступу до інформації передбачає обмеження за сферою її використання: дослідження, викладання, друкування, тиражування тощо. Закритий тип обмежує доступ за категорією користувача (наприклад, доступ є закритим для користувачів молодше 18 років) чи строку зберігання (наприклад, доступ є закритим упродовж 10 років). Анонімний тип доступу передбачає відсутність певних даних про респондента або згаданих осіб в інтерв'ю.

Щоденник інтерв'ю є більш неформальним, суб'єктивним, деякою мірою художнім текстом, у якому дослідник фіксує не тільки інформацію про пошук, знайомство з респондентом і «ситуацію інтерв'ю», але, перш за все, свої враження від загальної атмосфери співбесіди, власні почуття й переживання, що виникли під час слухання «усної історії» інформанта, а також описання місця, де проводилось інтерв'ю, запланованих (наприклад, розгляд фотоальбому) і незапланованих ситуацій (наприклад, неочікуваний дзвінок по телефону чи візит), що виникали під час його запису. В щоденнику фіксується психологічний стан респондента в ході бесіди (респондент радісно зустрів, з готовністю відповідав, був насторожений тощо); чи був хтось присутній ще під час інтерв'ю.

Коротка біографія респондента. Складається переважно наприкінці бесіди, містить більш детальну інформацію про «життєвий шлях» опитуваного ніж та, що фіксується в стандартній формі облікової картки, є доречною при проведенні як біографічних, так і проблемних інтерв'ю. Біографія може бути підкріплена супровідними документами, які можуть бути надані респондентом (дипломами, трудовою книжкою, фото матеріалами тощо).

Договір-угода на проведення, зберігання й подальше використання інтерв'ю містити слова щирої подяки респонденту за його згоду взяти участь в інтерв'юванні; дозвіл на передання досліднику чи організації-виконавцю проєкту права на використання інтерв'ю й інформації, яку воно вміщує. Далі, у договорі повинні бути зафіксовані адреса архіву, де зберігатиметься інтерв'ю, «режим доступу», тобто обмеження щодо його використання (якщо вони є), а також контактна інформація дослідника, який проводив інтерв'ю, для можливого подальшого звернення до нього респондента. Не підлягає сумніву, що не тільки аудіо- відеозаписи, а й тексти, які дослідник отримав у результаті подальшої розшифровки інтерв'ю, є конфіденційними й не можуть бути опубліковані чи використані іншим шляхом без дозволу оповідача.

Для запобігання можливих непорозумінь навколо авторських прав на тексти інтерв'ю, особливо у разі їхньої запланованої подальшої публікації чи цитування, бажано додатково ознайомити респондента з транскрибованим текстом інтерв'ю й отримати ще один документ – дозвіл на всебічне чи часткове використання тексту інтерв'ю.

ТРАНСКРИБУВАННЯ ІНТЕРВ'Ю

Головним усноісторичним документом, що підлягатиме подальшому аналізу, є текст, тобто транскрипт інтерв'ю – «письмова форма дослівної передачі мовної інформації, отриманої під час польового дослідження... [яка]

містить дослівні висловлювання індивіда, а також реєстрацію інтонаційних особливостей та емоційних реакцій на інтерв'ю». Звичайно, презентація автобіографічної чи будь-якої іншої нарації у вигляді історії, що артикулює де задіяні паузи, інтонація, міміка, жести оповідача, семантично значно багатша, ніж написаний текст, і це є найважливішою особливістю усної історичної свідчості і пов'язаних з нею труднощів інтерпретації.

Процес переведення звуку в знак при транскрибуванні аудіозапису інтерв'ю нашоується на проблеми, які часом складно вирішити, – як передати в тексті інтонаційну варіативність оповідання, зміну швидкості й ритму мови, голосову модуляцію й особливу музичність усної мови, змістові акценти й маркери значень. Графічні й літерні символи, що використовуватиме дослідник при транскрипті інтерв'ю, обираються як з урахуванням існуючих нотаційних систем, так і в рамках власних уподобань науковця. У такому випадку до того, як перейти до процесу безпосереднього транскрибування, бажано обов'язково визначитися, які саме інтонації та емоції і що ще окрім них необхідно зафіксувати саме в цьому текстовому протоколі, виходячи з цілей і завдань дослідження, що здійснюватиметься із залученням даного транскрипту. Зокрема, дослідник може орієнтуватися на збереження всіх особливостей усної мови інформанта, залишення недомовлених слів і фраз у первісному вигляді, фіксацію пауз й деяких комунікативних компонентів («сміється», «посміхається» тощо).

Після транскрибування інтерв'ю для остаточного оформлення необхідної супровідної документації треба виділити в тексті основні теми, яких торкався в своїй оповіді респондент, і занести їх у паспортний лист інтерв'ю з зазначенням сторінок у тексті й хвилин у запису, де вони артикулюються. З упорядкуванням усієї необхідної документації та оформленням транскрипту роботу з організації усної історичної дослідження можна вважати закінченою. Наступним кроком має публічний захист звіту практики.

ВИМОГИ ДО ЗВІТУ З ПРАКТИКИ

Кожен студент повинен представити оцифровані записи і набрані тексти (формлені згідно вимог). Кількість невдалих інтерв'ю може бути будь-якою, але слід здати не менше 3 повноцінних і інформаційно насичених інтерв'ю, які належать до різних типів.

Повноцінне інтерв'ю має займати не менше 20 набраних на комп'ютері сторінок.

Оцифрований запис має містити інформацію про проєкт в рамках якого відбувся запис (дату опитування, населений пункт), респондента (місце та дату народження, контакти), інтерв'юера (контакти).

Кожен здобувач має оформити пакет документів на кожне проведене інтерв'ю, який включає:

1. Оцифрований запис інтерв'ю;
2. Розшифровку інтерв'ю;
3. Щоденник інтерв'юера;
4. Коротка біографія респондента;
5. Паспортний лист інтерв'ю.

6. Фотографії респондентів (старі та в наш час).
7. Супровідні матеріали (мемуари, щоденники, листування, фотокартки). Матеріали при необхідності можуть бути відскановані і повернуті респондентам.

Наприкінці інтерв'ю слід подякувати респонденту, а потім на диктофон записується текст: «Сьогодні... (дата). Інтерв'ю провів (прізвище, ім'я, по батькові). Інтерв'ю надала (прізвище, ім'я, по батькові) в селі (назва, адреса)».

Після завершення інтерв'ю слід попросити у респондента його фотокартку (з обов'язковим поверненням оригіналу після сканування – пообіцяти повернути фото в наступний приїзд) або ж попросити дозволу сфотографувати респондента.

Після завершення інтерв'ю попросити респондента підписати договір-угоду про використання в наукових цілях матеріалів інтерв'ю. Якщо респондент категорично проти підписання такої угоди, не слід наполягати (в таких випадках цей документ може не включатися у звіт).

Вимоги до комп'ютерного набору інтерв'ю:

Набирати в TimesNewRoman, кегль 14, інтервал 1,0, всі поля по 3 см.

Кожне набране інтерв'ю повинно починатись ЗАГОЛОВКОМ за таким зразком:

№ 28. – 2008 р., січень 19. – м. Бердянськ Запорізької області. – Інтерв'ю з Барановою Галиною Іванівною, 1924 року народження, мешканкою м. Бердянськ Запорізької області, проведене Хімченком Олександром Сергійовичем (БДПУ).

Далі набирати без пропусків весь текст:

Хімченко О.С. (далі – Х.О.), інтерв'юєр: – Текст питання.... Баранова Галина Іванівна (далі – Б.Г.) – Текст відповіді... Х.О. – Текст питання....

Б.Г. – Текст відповіді...

При наборі тексту в дужках позначають прояви емоцій тощо. (посміхається, (пауза), (плаче), (засмутилась)...

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Оцінка за бальною шкалою, що використовується в Університеті	Оцінка за шкалою ЄКТС
90-100	A
78-89	B
65-77	C
58-64	D
50-57	E
35-49	FX (з можливістю повторного складання)
1-34	F (з обов'язковим повторним вивченням ОК)

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Використання сучасних напрямів історичних досліджень у курсі «Історії України» / І. В. Дворкін, А. В. Харченко. Харків, 2017 64 с.
2. Грінченко Г. Г. Усна історія. Методичні рекомендації з організації дослідження : для студентів і аспірантів. Х., 2007 28 с.
3. Грінченко Г. Г., Реброва І. В., Романова І. М. Усна історія в пострадянських дослідницьких практиках (на прикладі сучасних Білорусії, Росії та України). Український історичний журнал. 2012. № 4. С. 172-187.
4. Грінченко Г. Текстуальний аналіз усно-історичного свідчення (на прикладі усних інтерв'ю з колишніми оstarбайтерами Харківської області). Схід – Захід: Іст. культурологічний збірник. Вип. VI. Харків-Київ: Критика, 2004. С. 151-171.
5. Грінченко Г. Усна історія як метод і джерело дослідження. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/Book/OST/3.pdf> (дата 07.01.2025).
6. Кісь О. Усна історія в сучасній Україні: здобутки і виклики часу. URL <https://ua.boell.org/uk/2017/01/16/usna-istoriya-v-suchasniy-ukrayini-zdobutki-i-vikliki-chasu> (дата звернення 07.01.2025).
7. Кісь О. Усна історія: становлення, проблематика, методологічні засади. Україна модерна. Вип. 7. Львів, 2011. С. 7-21.
8. Селяни і місто: феномен сприйняття урбанізаційних процесів у селянській традиції (матеріали історико-археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упорядник В. М. Константінова. К., 2012. 416 с.
9. Томсон А. Чотири зміни парадигм в усній історії. URL: https://keui.files.wordpress.com/2010/12/02_thomson.pdf (дата звернення 07.01.2025).
10. Трансформації релігійності в умовах полікультурного регіону (матеріали археографічних експедицій Північним Приазов'ям) / Упорядник І. І. Лиман. Запоріжжя: АА Тандем, 2011. 360 с.
11. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. Київ, 2007.
12. Усна історія Голодомору 1932-1933 років у Північному Приазов'ї. Бердянський вимір / Упорядники: І. І. Лиман, В. М. Константінова. Запоріжжя: «АА Тандем», 2009. 302 с.
13. Усна історія Голодомору 1932-1933 років у Північному Приазов'ї: матеріали історико-археографічних експедицій / Упорядник: В.М. Запоріжжя: АА Тандем, 2009. 532 с.
14. Усна історія Степової України. Запорізький край. Т. 1. Запоріжжя: Тандем, 2008. 511 с.

Додаткова література

15. Пастушенко Т. Метод усної історії та усно історичні дослідження в Україні Історія України. 2010. № 17-18 (157-158). Травень.
16. Слухати, чути, розуміти: усна історія України ХХ-ХХІ століть: зб. наук. праць / за наук. ред. докторки істор. наук Г. Грінченко. Київ. 2021. 352 с.
17. Створення Української Асоціації Усної Історії (Ukrainian Oral History Association) // Україна модерна. Київ; Львів, 2007. Число 11. С. 261-263.
18. У пошуках власного голосу: Усна історія як теорія, метод та джерело. Зб. наук. ст. / За ред. Г. Г. Грінченко, Н. Ханенко-Фрізен. Харків : ПП «ТОРГСІН ПЛЮС», 2010. 248 с.
19. Україна модерна. 2007. № 11 – Спеціальний випуск присвячений дослідженням в модальності усної історії.
20. Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків, 2008. (Схід/Захід: Іст.-культ. зб. Вип. 11-12: Спец. вид.: Усна історія в сучасних соціально-гуманітарних студіях: теорія і практика досліджень / За ред. В. Кравченка, Г. Грінченко. Харків, 2008. 432 с.
21. Усна історія: теорія та практика /Упорядники А. Бойко, С. Білівненко, Ю. Головка та інші. Запоріжжя, 2008. 100 с.

22. History of Oral History: Foundations and Methodology /Edited by Thomas L. Charlton, Lois E. Myers, and Rebecca Sharpless; with the assistance of Leslie Roy Ballard. Lanham, MD, 2007. 318 p.
23. Preparing the Next Generation of Oral Historians: An Anthology of Oral History Education/Written and edited by Barry A. Lanman and Laura M. Wendling. Lanham, MD, 2006. 483 p.
24. Summerfield P. Oral History as an Autobiographical Practice. Miranda URL: <https://journals.openedition.org/miranda/8714> (дата звернення 07.01.2025).
25. The Oral History Reader (Second Edition)/Edited by R. Perks, A. Thomson. London, New York, 2006. 578 p.
26. Thompson P. The Voice of the Past: Oral History. 3rd Edition. Oxford: OUP, 2000. 368 P. (Томпсон П. Голос прошлого. Устная история. М.: Изд-во «Весь мир», 2003. 368 с.).

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Договір-угода про використання в наукових цілях матеріалів інтерв'ю

Інститут української археографії та джерелознавства
ім. М. С. Грушевського НАН України,
Науково-дослідний інститут Історичної урбаністики,
кафедра історії та філософії Бердянського державного педагогічного університету

м. Бердянськ, Запорізька обл., Україна
« ____ » ____ 20 ____ р.

Висловлюючи щире подяку, Науково-дослідний інститут Історичної урбаністики, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, кафедра історії та філософії Бердянського державного педагогічного університету прийняли від

ПІБ: ____

Адреса: ____

запис інтерв'ю, записаного у рамках проектів

Я підтверджую, що передав(ла) запис свого інтерв'ю для збереження й використання в наукових цілях. Я передаю усі права на використання фонозапису та матеріалів мого інтерв'ю. За винятком наступних обмежень по використанню (якщо вони є) ____

Інтерв'юер (підписи)

Респондент (підписи)

Дата.

